ΑΠΟΦΑΣΗ ΤΟΥ ΔΙΚΑΣΤΗΡΙΟΥ (τρίτο τμήμα)
της 14ης Ιουνίου 2007 *

Στην υπόθεση C-246/05,

με αντικείμενο αίτηση εκδόσεως προδικαστικής αποφάσεως δυνάμει του άρθρου 234 ΕΚ, που υπέβαλε το Oberster Patent- und Markensenat (Αυστρία), με απόφαση της 9ης Φεβρουαρίου 2005, η οποία περιήλθε στο Δικαστήριο στις 10 Ιουνίου 2005, στο πλαίσιο της διαδικασίας

Armin Häupl

κατά

Lidl Stiftung & Co. KG,

ΤΟ ΔΙΚΑΣΤΗΡΙΟ (τρίτο τμήμα),

συγκείμενο από τους A. Rosas, πρόεδρο τμήματος, A. Tizzano, A. Borg Barthet (εισηγητή), U. Lõhmus και A. Ó Caoimh, δικαστές,

* Γλώσσα διαδικασίας: η γερμανική.

γενικός εισαγγελέας: D. Ruiz-Jarabo Colomer
γραμματέας: B. Fülöp, υπάλληλος διοικήσεως,

έχοντας υπόψη την έγγραφη διαδικασία και κατόπιν της επ' ακροατηρίου συζητήσεως της 21ης Σεπτεμβρίου 2006,

λαμβάνοντας υπόψη τις παρατηρήσεις που υπέβαλαν:

— ο A. Häupl, Patentanwalt, αυτοπροσώπως, επικουρούμενος από τον W. Ellmeyer, Patentanwalt,

— η Lidl Stiftung & Co. KG, εκπροσωπούμενη από τον H. Sonn, Patentanwalt,

— η Αυστριακή Κυβέρνηση, εκπροσωπούμενη από τη C. Pesendorfer,

— η Γαλλική Κυβέρνηση, εκπροσωπούμενη από τον G. de Bergues, τον J.-C. Niollet και την A.-L. During,

— η Επιτροπή των Ευρωπαϊκών Κοινοτήτων, εκπροσωπούμενη από τους G. Braun, N. B. Rasmussen και W. Wils,

αφού άκουσε τον γενικό εισαγγελέα που ανέπτυξε τις προτάσεις του κατά τη συνεδρίαση της 26ης Οκτωβρίου 2006,

εκδίδει την ακόλουθη

Απόφαση

1 Η αίτηση εκδόσεως προδικαστικής αποφάσεως αφορά την ερμηνεία των άρθρων 10, παράγραφος 1, και 12, παράγραφος 1, της πρώτης οδηγίας 89/104/ΕΟΚ του Συμβουλίου, της 21ης Δεκεμβρίου 1988, για την προσέγγιση των νομοθεσιών των κρατών μελών περί σημάτων (ΕΕ 1989, L 40, σ. 1, στο εξής: οδηγία).

2 Η αίτηση αυτή υποβλήθηκε στο πλαίσιο διαφοράς μεταξύ του A. Häupl και της Lidl Stiftung & Co. KG (στο εξής: Lidl) σχετικά με την αναγνώριση της ακυρότητας σήματος του οποίου η τελευταία είναι δικαιούχος.

Το νομικό πλαίσιο

Η κοινοτική νομοθεσία

3 Το άρθρο 10, παράγραφος 1, της οδηγίας προβλέπει τα εξής:

«Εάν σε διάστημα πέντε ετών από την ημερομηνία κατά την οποία έληξε η διαδικασία της καταχώρισης, ο δικαιούχος δεν έχει κάνει ουσιαστική χρήση του σήματος στο οικείο κράτος μέλος, για τα προϊόντα ή τις υπηρεσίες για τις οποίες έχει καταχωριστεί, ή εάν έχει διακόψει τη χρήση του επί μια συνεχή πενταετία, το

σήμα υποβάλλεται στις κυρώσεις που προβλέπονται στην παρούσα οδηγία, εκτός νομίμου αιτίας για τη μη χρήση.»

4 Σύμφωνα με το άρθρο 12, παράγραφος 1, της οδηγίας, «[ο] δικαιούχος του σήματος είναι δυνατό να κηρυχθεί έκπτωτος των δικαιωμάτων του εάν, επί διάστημα πέντε συνεχών ετών, δεν έχει γίνει ουσιαστική χρήση του σήματος στο οικείο κράτος μέλος για τα προϊόντα ή τις υπηρεσίες για τις οποίες έχει καταχωριστεί και δεν υπάρχει νόμιμη αιτία για τη μη χρήση [...]».

Η διεθνής νομοθεσία

5 Το άρθρο 3, παράγραφος 4, της συμφωνίας της Μαδρίτης σχετικά με τη διεθνή καταχώριση σημάτων, της 14ης Απριλίου 1891, όπως αναθεωρήθηκε για τελευταία φορά στη Στοκχόλμη στις 14 Ιουλίου 1967 και τροποποιήθηκε στις 28 Σεπτεμβρίου 1979 (στο εξής: συμφωνία της Μαδρίτης), ορίζει ότι «το Διεθνές Γραφείο [του Παγκόσμιου Οργανισμού Πνευματικής Ιδιοκτησίας (ΠΟΠΙ), στο εξής: Διεθνές Γραφείο] καταχωρίζει αμέσως τα κατατιθέμενα σήματα, σύμφωνα με το άρθρο 1. Η καταχώριση φέρει την ημερομηνία της αιτήσεως διεθνούς καταχωρίσεως στη χώρα προελεύσεως, υπό την προϋπόθεση ότι η αίτηση έχει περιέλθει στο Διεθνές Γραφείο εντός προθεσμίας δύο μηνών από την ημερομηνία αυτή».

6 Η Ευρωπαϊκή Κοινότητα κύρωσε τη συμφωνία σχετικά με τις πτυχές των πνευματικών δικαιωμάτων που αφορούν το εμπόριο, η οποία περιλαμβάνεται στο παράρτημα 1Γ της συμφωνίας του Μαρακές για την ίδρυση του Παγκόσμιου Οργανισμού Εμπορίου, με την απόφαση 94/800/ΕΚ του Συμβουλίου, της 22ας Δεκεμβρίου 1994, σχετικά με την εξ ονόματος της Ευρωπαϊκής Κοινότητας σύναψη των συμφωνιών που απέρρευσαν από τις πολυμερείς διαπραγματεύσεις του Γύρου

της Ουρουγουάης (1986-1994), καθ' όσον αφορά τα θέματα που εμπίπτουν στις αρμοδιότητές της (ΕΕ L 336, σ. 1, στο εξής: συμφωνία ADPIC). Το άρθρο 19 της συμφωνίας αυτής αναφέρεται στην υποχρέωση χρήσεως του σήματος ως εξής:

«Αν για τη διατήρηση της καταχώρισης απαιτείται η χρήση του [σήματος κατασκευής ή του] εμπορικού σήματος, η ανάκληση της καταχώρισης επιτρέπεται μόνον αν έχουν μεσολαβήσει τουλάχιστον τρία έτη αδιάλειπτης αχρησίας, εκτός αν το πρόσωπο στο οποίο ανήκει το εμπορικό σήμα επικαλείται και αποδεικνύει την ύπαρξη κάποιου σοβαρού λόγου που συνιστά εμπόδιο για τη χρήση του σήματος. Γίνεται δεκτό ότι στους σοβαρούς λόγους της αδυναμίας χρήσης συγκαταλέγονται ορισμένες περιστάσεις που δεν εξαρτώνται από τη θέληση του προσώπου στο οποίο ανήκει το εμπορικό σήμα και οι οποίες θέτουν εμπόδια στη χρήση του, όπως είναι οι περιορισμοί που επιβάλλονται στις εισαγωγές αγαθών ή υπηρεσιών που προστατεύονται από το εμπορικό σήμα ή ορισμένες άλλες υποχρεωτικές ρυθμίσεις που θεσπίζονται από το κράτος σε σχέση με αυτά.»

Η εθνική νομοθεσία

7 Σύμφωνα με το άρθρο 19 του νόμου του 1970 περί προστασίας του σήματος (Markenschutzgesetz 1970, *BGBl.* 260/1970, στο εξής: MSchG), το «δικαίωμα επί του σήματος γεννάται την ημέρα της εγγραφής στο μητρώο σημάτων (καταχώριση). Η περίοδος προστασίας λήγει 10 έτη μετά το τέλος του μήνα καταχωρίσεως».

8 Το άρθρο 33a, παράγραφος 1, του MSchG έχει ως εξής:

«Οποιοσδήποτε μπορεί να ζητήσει την ακύρωση της καταχωρίσεως σήματος που έχει, προ πέντε τουλάχιστον ετών, καταχωριστεί στην Αυστρία ή απολαύει

προστασίας στην Αυστρία, κατά το άρθρο 2, παράγραφος 2, εφόσον δεν έγινε από τον δικαιούχο του σήματος, ή από τρίτο πρόσωπο με τη συναίνεση του δικαιούχου, ουσιαστική χρήση του εν λόγω σήματος εντός του κράτους αυτού για τα προϊόντα ή τις υπηρεσίες για τις οποίες καταχωρίστηκε εντός των τελευταίων πέντε ετών από της ημερομηνίας ασκήσεως της αγωγής (άρθρο 10a του νόμου), εκτός αν ο δικαιούχος του σήματος μπορεί να δικαιολογήσει τη μη χρήση του σήματος.»

9 Σύμφωνα με το άρθρο 2 του MSchG, ο νόμος αυτός εφαρμόζεται κατ' αναλογία στα δικαιώματα επί σήματος που αποκτήθηκαν για την επικράτεια της Δημοκρατίας της Αυστρίας βάσει διεθνών συμφωνιών.

Η διαφορά της κύριας δίκης και τα προδικαστικά ερωτήματα

10 Η Lidl είναι δικαιούχος του εικονιστικού και λεκτικού σήματος Le Chef DE CUISINE. Το γερμανικό βασικό σήμα προστατεύεται από τις 8 Ιουλίου 1993 και το διεθνές σήμα —το οποίο έχει καταχωριστεί και για την Αυστρία— από τις 12 Οκτωβρίου 1993. Το τελευταίο αυτό σήμα δημοσιεύθηκε στις 2 Δεκεμβρίου 1993 από το Διεθνές Γραφείο και κοινοποιήθηκε στα συμβαλλόμενα κράτη τα οποία αφορούσε.

11 Η Lidl εκμεταλλεύεται αλυσίδα σούπερ μάρκετ στη Γερμανία από το 1973. Το πρώτο σούπερ μάρκετ Lidl στην Αυστρία άνοιξε στις 5 Νοεμβρίου 1998. Η καθής της κύριας δίκης διαθέτει στην αγορά έτοιμα γεύματα που φέρουν το σήμα «Le Chef DE CUISINE» αποκλειστικά από τα δικά της σημεία πωλήσεως. Πριν ανοίξει τα πρώτα της σούπερ μάρκετ στην Αυστρία, η Lidl παρουσίασε το προϊόν στο εσωτερικό της επιχειρήσεώς της, ήρθε σε συμφωνία με τους προμηθευτές της και άρχισε την αποθήκευση των προϊόντων που της είχαν ήδη παραδοθεί.

12 Στις 13 Οκτωβρίου 1998, ο A. Häupl ζήτησε την ακύρωση της καταχωρίσεως του εν λόγω σήματος για την επικράτεια της Αυστριακής Δημοκρατίας λόγω μη χρήσεως, σύμφωνα με το άρθρο 33a, παράγραφος 1, του MSchG. Κατά την άποψή του, η προβλεπόμενη από τη διάταξη αυτή πενταετής προθεσμία άρχισε να τρέχει κατά την έναρξη της διάρκειας προστασίας, δηλαδή στις 12 Οκτωβρίου 1993. Η Lidl αντιτάχθηκε στην αίτηση περί ακυρώσεως της καταχωρίσεως του σήματος. Υποστήριξε ότι η εν λόγω προθεσμία άρχισε να τρέχει στις 2 Δεκεμβρίου 1993 και ότι, συνεπώς, έληξε στις 2 Δεκεμβρίου 1998. Υποστήριξε, όμως, ότι κατά την ημερομηνία αυτή διέθετε ήδη προς πώληση προϊόντα με το επίδικο σήμα στο πρώτο της σούπερ μάρκετ στην Αυστρία. Επιπλέον, επισήμανε ότι σχεδίαζε την επέκτασή της στην Αυστρία από το 1994, αλλά ότι η έναρξη λειτουργίας των νέων σούπερ μάρκετ στο κράτος μέλος αυτό είχε καθυστερήσει λόγω «γραφειοκρατικών εμποδίων» και, ιδίως, λόγω καθυστερήσεων στη χορήγηση των αδειών εκμεταλλεύσεως.

13 Το Nichtigkeitsabteilung des Patentamtes (τμήμα ακυρώσεων του αυστριακού γραφείου διπλωμάτων ευρεσιτεχνίας και σημάτων) κήρυξε το σήμα ανίσχυρο στην Αυστρία από τις 12 Οκτωβρίου 1998. Η Lidl προσέβαλε την απόφαση αυτή ενώπιον του Oberster Patent- und Markensenat (ανώτατο όργανο αρμόδιο για την επίλυση διαφορών από διπλώματα ευρεσιτεχνίας και σήματα).

14 Στο πλαίσιο αυτό, το Oberster Patent- und Markensenat αποφάσισε να αναστείλει την ενώπιόν του διαδικασία και να υποβάλει στο Δικαστήριο τα ακόλουθα προδικαστικά ερωτήματα:

«1) Έχει το άρθρο 10, παράγραφος 1, της οδηγίας [...] την έννοια ότι ως "ημερομηνία κατά την οποία έληξε η διαδικασία της καταχώρισης" νοείται η έναρξη της διάρκειας προστασίας;

2) Έχει το άρθρο 12, παράγραφος 1, της οδηγίας [αυτής] την έννοια ότι υφίσταται νόμιμη αιτία για τη μη χρήση του σήματος όταν η εφαρμογή της ακολουθούμενης από τον δικαιούχο του σήματος επιχειρηματικής στρατηγικής καθυστερεί για λόγους μη αναγόμενους στην επιχείρηση ή είναι υποχρεωμένος ο δικαιούχος του σήματος να μεταβάλει την επιχειρηματική του στρατηγική, ώστε να είναι σε θέση να χρησιμοποιήσει εγκαίρως το σήμα;»

Επί της αρμοδιότητας του Δικαστηρίου

15 Πριν δοθεί απάντηση στα υποβληθέντα ερωτήματα, πρέπει να εξακριβωθεί αν το Oberster Patent- und Markensenat αποτελεί δικαστήριο κατά την έννοια του άρθρου 234 ΕΚ και αν, κατά συνέπεια, το Δικαστήριο είναι αρμόδιο να αποφανθεί επί των ερωτημάτων που του υπέβαλε το όργανο αυτό.

16 Από πάγια νομολογία προκύπτει ότι, το Δικαστήριο, προκειμένου να εκτιμήσει αν το αιτούν όργανο είναι δικαστήριο κατά την έννοια του άρθρου 234 ΕΚ —ζήτημα που εμπίπτει αποκλειστικά στο κοινοτικό δίκαιο—, λαμβάνει υπόψη μια σειρά στοιχείων, όπως είναι η ίδρυση του οργάνου αυτού με νόμο, η μονιμότητά του, ο δεσμευτικός χαρακτήρας της δικαιοδοσίας του, ο κατ' αντιμωλία χαρακτήρας της ενώπιόν του διαδικασίας, η εκ μέρους του οργάνου αυτού εφαρμογή των κανόνων δικαίου, καθώς και η ανεξαρτησία του (βλ., μεταξύ άλλων, αποφάσεις της 17ης Σεπτεμβρίου 1997, C-54/96, Dorsch Consult, Συλλογή 1997, σ. I-4961, σκέψη 23, και της 31ης Μαΐου 2005, C-53/03, Syfait κ.λπ., Συλλογή 2005, σ. I-4609, σκέψη 29).

17 Συναφώς, πρέπει, όπως το έπραξε ο γενικός εισαγγελέας στα σημεία 25 έως 29 των προτάσεών του, να ληφθούν υπόψη οι διατάξεις του νόμου του 1970 περί διπλωμάτων ευρεσιτεχνίας (Patentgesetz 1970, *BGBl.* 259/1970, στο εξής: Patentgesetz).

18 Κατ' αρχάς, από τα άρθρα 74 και 75 του νόμου αυτού, τα οποία ρυθμίζουν τη δικαιοδοσία και τη σύνθεση του Oberster Patent- und Markensenat, προκύπτει ότι το όργανο αυτό ανταποκρίνεται στα κριτήρια της ιδρύσεως με νόμο και της ανεξαρτησίας. Το άρθρο 74, παράγραφος 9, του εν λόγω νόμου ορίζει επιπλέον ρητώς ότι τα μέλη του οργάνου αυτού ασκούν τα καθήκοντά τους με πλήρη ανεξαρτησία, χωρίς να δεσμεύονται από οποιαδήποτε υπόδειξη. Οι παράγραφοι 6 και 7 του ίδιου άρθρου προβλέπουν ότι η θητεία των μελών είναι πενταετής και ανανεώσιμη και ότι μπορεί να λήξει νωρίτερα μόνο για εξαιρετικούς και συγκεκριμένους λόγους, όπως η απώλεια της αυστριακής ιθαγένειας ή ο περιορισμός της ικανότητας δικαίου.

19 Η μονιμότητα του Oberster Patent- und Markensenat μπορεί να συναχθεί από τα άρθρα 70, παράγραφοι 2 και 3, και 74, παράγραφος 1, του Patentgesetz, τα οποία προβλέπουν ότι το όργανο αυτό είναι αρμόδιο να αποφαίνεται επί προσφυγών κατά των αποφάσεων του Nichtigkeitsabteilung des Patentamtes και του Beschwerdeabteilung des Patentamtes (τμήματος προσφυγών του αυστριακού γραφείου διπλωμάτων ευρεσιτεχνίας) χωρίς κανένα χρονικό περιορισμό. Από τις ίδιες διατάξεις προκύπτει ο δεσμευτικός χαρακτήρας των αποφάσεων του εν λόγω οργάνου, καθόσον η αρμοδιότητά του να εκδικάζει τις προαναφερθείσες προσφυγές προβλέπεται από τον νόμο και δεν έχει προαιρετικό χαρακτήρα.

20 Όσον αφορά τη διαδικασία ενώπιον του Oberster Patent- und Markensenat, το άρθρο 140, παράγραφος 1, του Patentgesetz παραπέμπει στα άρθρα 113 έως 127 και 129 έως 136 του εν λόγω νόμου, τα οποία θεσπίζουν ακριβώς τους διαδικαστικούς κανόνες και από τα οποία προκύπτει ότι το όργανο αυτό εφαρμόζει τους κανόνες δικαίου και ότι η ενώπιόν του διαδικασία διεξάγεται κατ' αντιμωλία.

21 Από όλα τα ανωτέρω προκύπτει ότι το Oberster Patent- und Markensenat αποτελεί δικαστήριο κατά την έννοια του άρθρου 234 ΕΚ και ότι, συνεπώς, το Δικαστήριο είναι αρμόδιο να απαντήσει στα ερωτήματα που του έχουν υποβληθεί από το όργανο αυτό.

Επί των προδικαστικών ερωτημάτων

Επί του πρώτου ερωτήματος

22 Με το πρώτο προδικαστικό ερώτημα, το αιτούν δικαστήριο ερωτά αν το άρθρο 10, παράγραφος 1, της οδηγίας πρέπει να ερμηνευθεί υπό την έννοια ότι η έκφραση «ημερομηνία κατά την οποία έληξε η διαδικασία της καταχώρισης» αναφέρεται στην έναρξη της περιόδου προστασίας. Ζητεί, επομένως, να μάθει αν η πενταετής προθεσμία που τάσσεται στον δικαιούχο ενός σήματος για να αρχίσει να κάνει ουσιαστική χρήση του σήματος αυτού αρχίζει κατά τον χρόνο ενάρξεως της περιόδου προστασίας του εν λόγω σήματος.

23 Ο προσφεύγων της κύριας δίκης και η Αυστριακή Κυβέρνηση θεωρούν ότι η ημερομηνία καταχωρίσεως, δηλαδή το χρονικό σημείο κατά το οποίο αρχίζει η περίοδος προστασίας σύμφωνα με το αυστριακό δίκαιο, αντιστοιχεί στην «ημερομηνία κατά την οποία έληξε η διαδικασία της καταχώρισης» κατά την έννοια του άρθρου 10, παράγραφος 1, της οδηγίας.

24 Αντιθέτως, κατά την καθής της κύριας δίκης, τη Γαλλική Κυβέρνηση καθώς και την Επιτροπή των Ευρωπαϊκών Κοινοτήτων, η έκφραση «ημερομηνία κατά την οποία έληξε η διαδικασία της καταχώρισης» δεν αναφέρεται στην έναρξη της περιόδου προστασίας, αλλά στην ημερομηνία κατά την οποία ολοκληρώθηκε η διαδικασία εξετάσεως ενώπιον του αρμόδιου προς τούτο γραφείου. Στην περίπτωση της διαδικασίας διεθνούς καταχωρίσεως δυνάμει της συμφωνίας της Μαδρίτης,

η διαδικασία αυτή δεν μπορεί να ολοκληρωθεί πριν από τη λήξη της προθεσμίας που έχουν στη διάθεσή τους οι εθνικές αρχές για να αρνηθούν προσωρινά την προστασία ή πριν από την οριστική επιβεβαίωση της προστασίας από τις εν λόγω αρχές.

25 Προκειμένου να δοθεί απάντηση στο υποβληθέν προδικαστικό ερώτημα, πρέπει κατ' αρχάς να επισημανθεί ότι κατά τη διεθνή καταχώριση ενός σήματος όπως του επίδικου στην κύρια δίκη εμπλέκονται πολλές έννομες τάξεις. Αφενός, εφαρμόζονται οι διατάξεις της συμφωνίας της Μαδρίτης, οι οποίες διέπουν ως επί το πλείστον το τμήμα της διαδικασίας καταχωρίσεως ενώπιον του Διεθνούς Γραφείου, και, αφετέρου, εφαρμόζονται οι εθνικές νομοθετικές διατάξεις, οι οποίες πρέπει να είναι σύμφωνες προς το κοινοτικό δίκαιο και συγκεκριμένα προς την οδηγία. Συναφώς, το άρθρο 1 της οδηγίας αυτής προβλέπει ότι «εφαρμόζεται για τα σήματα [...] που [...] αποτελούν αντικείμενο διεθνούς καταχώρισης η οποία ισχύει σ' ένα κράτος μέλος».

26 Πρέπει επιπλέον να διευκρινιστεί ότι, όπως αναφέρεται στην τρίτη αιτιολογική της σκέψη, η οδηγία δεν αποσκοπεί στην πλήρη προσέγγιση των νομοθεσιών των κρατών μελών για τα σήματα. Η πέμπτη αιτιολογική σκέψη της τονίζει συναφώς ότι «τα κράτη μέλη παραμένουν ελεύθερα να καθορίσουν τις διαδικαστικές διατάξεις που αφορούν την καταχώριση, την έκπτωση ή την ακυρότητα των σημάτων που αποκτώνται με καταχώριση· [...] παραδείγματος χάρη, καθορίζουν τη μορφή των διαδικασιών καταχώρισης και ακυρότητας, αποφασίζουν αν τα προγενέστερα δικαιώματα πρέπει να προβάλλονται κατά τη διαδικασία καταχώρισης ή κατά τη διαδικασία ακυρότητας ή και στις δύο, και ακόμη, στην περίπτωση που τα προγενέστερα δικαιώματα μπορούν να προβληθούν στη διαδικασία καταχώρισης, προβλέπουν διαδικασία ανακοπής ή αυτεπάγγελτη εξέταση ή και τα δύο [...]». Από αυτές τις αιτιολογικές σκέψεις της προκύπτει, επομένως, ότι η οδηγία δεν εναρμονίζει την καταχώριση των σημάτων από διαδικαστικής πλευράς.

27 Οι σκέψεις αυτές πρέπει να ληφθούν υπόψη για την ερμηνεία του άρθρου 10, παράγραφος 1, της οδηγίας. Πρέπει συναφώς να σημειωθεί ότι η διάταξη αυτή δεν καθορίζει κατά τρόπο απόλυτο την έναρξη της περιόδου χρήσεως και, κατά συνέπεια, το σημείο εκκινήσεως της πενταετούς προθεσμίας την οποία προβλέπει. Πράγματι, σύμφωνα με τη διατύπωσή της, το εν λόγω σημείο εκκινήσεως ορίζεται σε σχέση με τη διαδικασία καταχωρίσεως, δηλαδή με έναν τομέα που δεν αποτελεί αντικείμενο εναρμονίσεως της οδηγίας. Όπως επισημαίνει η Επιτροπή, η διατύπωση αυτή επιτρέπει την προσαρμογή της προθεσμίας αυτής στις ιδιαιτερότητες των εθνικών διαδικασιών.

28 Από τα ανωτέρω προκύπτει ότι τα κράτη μέλη είναι ελεύθερα να οργανώνουν τη διαδικασία καταχωρίσεως και ότι, επομένως, σ' αυτά εναπόκειται να αποφασίζουν, μεταξύ άλλων, πότε θεωρείται ότι η διαδικασία αυτή έχει λήξει.

29 Επομένως, στην περίπτωση διεθνούς καταχωρίσεως, όπως αυτής της κύριας δίκης, αρμόδιο να καθορίσει το χρονικό σημείο λήξεως της διαδικασίας καταχωρίσεως, σύμφωνα με τους δικούς του διαδικαστικούς κανόνες, είναι το κράτος μέλος για το οποίο κατατέθηκε η αίτηση καταχωρίσεως.

30 Κατά συνέπεια, δεν μπορεί να γίνει δεκτή η άποψη του προσφεύγοντος της κύριας δίκης ότι η ημερομηνία καταχωρίσεως αντιστοιχεί στην «ημερομηνία κατά την οποία έληξε η διαδικασία της καταχώρισης», κατά την έννοια του άρθρου 10, παράγραφος 1, της οδηγίας. Πράγματι, η άποψη αυτή ερμηνεύει την τελευταία αυτή διάταξη αποκλειστικά υπό το πρίσμα των αυστριακών διαδικαστικών κανόνων, ενώ ο καθορισμός της ημερομηνίας στην οποία αναφέρεται η εν λόγω διάταξη μπορεί, για τους λόγους που εκτίθενται στις προηγούμενες σκέψεις, να ποικίλλει από τη μια εθνική νομοθεσία στην άλλη.

31 Κατόπιν των ανωτέρω, στο πρώτο προδικαστικό ερώτημα πρέπει να δοθεί η απάντηση ότι η «ημερομηνία κατά την οποία έληξε η διαδικασία της καταχώρισης», κατά την έννοια του άρθρου 10, παράγραφος 1, της οδηγίας, πρέπει να καθορίζεται σε κάθε κράτος μέλος σύμφωνα με τους κανόνες της διαδικασίας καταχωρίσεως που ισχύουν στο κράτος αυτό.

Επί του δευτέρου ερωτήματος

32 Με το δεύτερο ερώτημα, το αιτούν δικαστήριο ερωτά αν το άρθρο 12, παράγραφος 1, της οδηγίας πρέπει να ερμηνευθεί υπό την έννοια ότι υπάρχει νόμιμη αιτία για τη μη χρήση ενός σήματος όταν η εφαρμογή της ακολουθούμενης από τον δικαιούχο του σήματος αυτού επιχειρηματικής στρατηγικής καθυστερεί για λόγους μη αναγόμενους στην επιχείρηση ή αν ο δικαιούχος του σήματος είναι υποχρεωμένος να μεταβάλει την επιχειρηματική του στρατηγική, ώστε να είναι σε θέση να χρησιμοποιήσει εγκαίρως το σήμα.

33 Από την απόφαση περί παραπομπής προκύπτει συναφώς ότι η αναβολή της διαθέσεως στην αυστριακή αγορά των προϊόντων που φέρουν το επίδικο στην κύρια δίκη σήμα οφείλεται, αφενός, στη στρατηγική της Lidl, η οποία συνίσταται στην αποκλειστική διάθεση των προϊόντων αυτών από τα δικά της σημεία πωλήσεως, και, αφετέρου, στο γεγονός ότι η έναρξη λειτουργίας των πρώτων σούπερ μάρκετ της εταιρίας αυτής στην Αυστρία καθυστέρησε λόγω «γραφειοκρατικών εμποδίων».

34 Η Αυστριακή Κυβέρνηση εκφράζει αμφιβολίες ως προς το παραδεκτό του ερωτήματος αυτού, καθόσον θεωρεί ότι η διατύπωσή του είναι υπερβολικά αόριστη και ότι τα πραγματικά περιστατικά δεν περιγράφονται κατά τρόπο αρκετά συγκεκριμένο.

35 Καίτοι είναι αληθές ότι η απόφαση περί παραπομπής περιέχει μόνο μια μικρή περίληψη των πραγματικών περιστατικών στα οποία στηρίζεται το δεύτερο ερώτημα, ενώ, αντιθέτως, οι διάδικοι της κύριας δίκης επικαλούνται πλήθος πραγματικών περιστατικών, εντούτοις, το γεγονός αυτό δεν συνεπάγεται, εν προκειμένω, το απαράδεκτο του ερωτήματος αυτού. Πράγματι, η παρουσίαση των πραγματικών περιστατικών από το αιτούν δικαστήριο, καίτοι συνοπτική, παρέχει πάντως στο Δικαστήριο τη δυνατότητα να κατανοήσει επαρκώς το πλαίσιο στο οποίο εντάσσεται το εν λόγω ερώτημα, ώστε να είναι σε θέση να δώσει στο αιτούν δικαστήριο χρήσιμη απάντηση που θα του επιτρέψει να επιλύσει τη διαφορά της κύριας δίκης υπό το πρίσμα του συνόλου των πραγματικών στοιχείων, τα οποία μόνο το ίδιο είναι σε θέση να εκτιμήσει. Πρέπει, επομένως, να θεωρηθεί ότι το δεύτερο προδικαστικό ερώτημα υποβάλλεται παραδεκτώς.

36 Ως προς την ουσία, οι παρατηρήσεις που υποβλήθηκαν στο Δικαστήριο όσον αφορά την ερμηνεία του άρθρου 12, παράγραφος 1, της οδηγίας συγκλίνουν στο ότι ο όρος «νόμιμη αιτία» έχει την έννοια των περιστάσεων που δεν ανάγονται στην ενδιαφερόμενη επιχείρηση ή που είναι ανεξάρτητες από τη θέλησή της .

37 Πάντως, ο προσφεύγων της κύριας δίκης διευκρινίζει ότι η στρατηγική μιας επιχειρήσεως ουδέποτε μπορεί από μόνη της να αποτελεί λόγο εξαιρέσεως και ότι, εν πάση περιπτώσει, πρέπει να εκτιμάται η συγκεκριμένη συμπεριφορά του δικαιούχου του σήματος κατά την αντίδρασή του έναντι των δυσκολιών που δεν ανάγονται στην επιχείρηση.

38 Η καθής της κύριας δίκης θεωρεί ότι λόγοι ξένοι προς την επιχείρηση που καθυστερούν την εφαρμογή μιας συνετής, από οικονομικής απόψεως, επιχειρηματικής στρατηγικής συνιστούν νόμιμη αιτία για τη μη χρήση του σήματος.

39 Η Επιτροπή είναι της άποψης ότι δεν συντρέχει νόμιμη αιτία για τη μη χρήση ενός σήματος όταν η εφαρμογή της επιχειρηματικής στρατηγικής που ακολουθεί ο δικαιούχος του σήματος αυτού, την οποία αποφασίζει κατά κανόνα ο ίδιος, καθυστερεί για λόγους άσχετους μεν προς τη θέληση του, αλλά ο δικαιούχος αυτός παρέλειψε να αναπροσαρμόσει εγκαίρως τη στρατηγική αυτή.

40 Σύμφωνα με την Αυστριακή Κυβέρνηση, νόμιμη αιτία για τη μη χρήση ενός σήματος συντρέχει όταν αυτή προκαλείται από καθυστέρηση της εφαρμογής μιας σοβαρής επιχειρηματικής στρατηγικής, οφειλόμενη σε λόγους που δεν ανάγονται στην επιχείρηση και, ιδίως, σε νομικούς ή σε σοβαρούς οικονομικούς λόγους.

41 Τέλος, η Γαλλική Κυβέρνηση υποστηρίζει ότι ως «νόμιμη αιτία» νοούνται οι περιστάσεις που είναι ανεξάρτητες από τη θέληση της επιχειρήσεως, όπως οι απαγορεύσεις των δημόσιων αρχών ή οι περιπτώσεις ανωτέρας βίας.

42 Κατ' αρχάς, πρέπει να εξεταστεί αν η έννοια της «νόμιμης αιτίας» κατά την έννοια του άρθρου 12, παράγραφος 1, της οδηγίας πρέπει να ερμηνευθεί κατά τρόπο ενιαίο.

43 Από τις επιταγές της ενιαίας εφαρμογής του κοινοτικού δικαίου και της αρχής της ίσης μεταχειρίσεως προκύπτει ότι, σε μια διάταξη του κοινοτικού δικαίου η οποία δεν παραπέμπει ρητώς στο δίκαιο των κρατών μελών για τον προσδιορισμό της εννοίας και του περιεχομένου της, πρέπει, κατά κανόνα, να δίδεται, σε ολόκληρη την Κοινότητα, αυτοτελής και ενιαία ερμηνεία (βλ., συναφώς, αποφάσεις της 19ης Σεπτεμβρίου 2000, C-287/98, Linster, Συλλογή 2000, σ. I-6917, σκέψη 43, και της 11ης Μαρτίου 2003, C-40/01, Ansul, σ. I-2439, σκέψη 26).

44 Με τη σκέψη 31 της προπαρατεθείσας αποφάσεως Ansul, το Δικαστήριο έκρινε ότι η έννοια της ουσιαστικής χρήσεως του σήματος, όπως χρησιμοποιείται στα άρθρα 10 και 12 της οδηγίας, πρέπει να αποτελεί αντικείμενο ενιαίας ερμηνείας. Πράγματι, από την έβδομη, όγδοη και ένατη αιτιολογική σκέψη της οδηγίας, καθώς και από τα άρθρα της 10 έως 15, προκύπτει ότι βούληση του κοινοτικού νομοθέτη ήταν να εξαρτάται η διατήρηση των δικαιωμάτων που συνδέονται με το σήμα από την ίδια προϋπόθεση ουσιαστικής χρήσεως σε όλα τα κράτη μέλη, έτσι ώστε το επίπεδο προστασίας που διασφαλίζεται στο σήμα να μη διαφοροποιείται αναλόγως της οικείας νομοθεσίας (σκέψεις 27 έως 29 της εν λόγω αποφάσεως). Επειδή, όμως, σκοπός της νόμιμης αιτίας είναι η δικαιολόγηση καταστάσεων στις οποίες δεν έγινε ουσιαστική χρήση του σήματος, προκειμένου να αποφεύγεται η έκπτωση του δικαιούχου από τα σχετικά δικαιώματά του, η λειτουργία της συνδέεται στενά με εκείνη της ουσιαστικής χρήσεως, με αποτέλεσμα η έννοια της νόμιμης αιτίας να υπόκειται στην ίδια απαίτηση ενιαίας ερμηνείας με την έννοια της ουσιαστικής χρήσεως του σήματος.

45 Κατά συνέπεια, στο Δικαστήριο εναπόκειται να δώσει ενιαία ερμηνεία στην έννοια «νόμιμη αιτία για τη μη χρήση», όπως αναφέρεται στο άρθρο 12, παράγραφος 1, της οδηγίας.

46 Η διάταξη αυτή ρυθμίζει την περίπτωση στην οποία ένα σήμα έχει μεν καταχωριστεί, αλλά δεν χρησιμοποιείται από τον δικαιούχο του. Αν αυτό συμβαίνει για διάστημα πέντε ετών αδιαλείπτως, ο δικαιούχος μπορεί να εκπέσει των δικαιωμάτων του, εκτός εάν είναι σε θέση να επικαλεστεί νόμιμη αιτία.

47 Επιβάλλεται, όμως, η διαπίστωση ότι η εν λόγω διάταξη δεν περιέχει καμία ένδειξη όσον αφορά τη φύση και τα χαρακτηριστικά της «νόμιμης αιτίας» στην οποία αναφέρεται.

48 Εντούτοις, η συμφωνία ADPIC, την οποία έχει υπογράψει η Ευρωπαϊκή Κοινότητα, αναφέρεται επίσης, με το άρθρο της 19, παράγραφος 1, στην υποχρέωση χρήσεως του σήματος, καθώς και στους λόγους που μπορούν να δικαιολογήσουν τη μη χρήση του. Ο ορισμός της έννοιας αυτής που περιλαμβάνεται στο εν λόγω άρθρο μπορεί, επομένως, να αποτελέσει κριτήριο για την ερμηνεία της ανάλογης έννοιας της νόμιμης αιτίας που χρησιμοποιείται στο πλαίσιο της οδηγίας.

49 Έτσι, κατά το άρθρο 19, παράγραφος 1, της συμφωνίας ADPIC, ως σοβαροί λόγοι που δικαιολογούν τη μη χρήση θεωρούνται περιστάσεις ανεξάρτητες από τη θέληση του δικαιούχου ενός σήματος, οι οποίες αποτελούν εμπόδιο στη χρήση του.

50 Πρέπει, ως εκ τούτου, να προσδιοριστεί ποια είδη περιστάσεων αποτελούν εμπόδιο στη χρήση ενός σήματος κατά την έννοια της διατάξεως αυτής. Πράγματι, δεν είναι σπάνιο περιστάσεις ανεξάρτητες από τη θέληση του δικαιούχου ενός σήματος να παρακωλύουν τις προετοιμασίες εν όψει της χρήσεως του σήματος αυτού, αν και, σε πολλές περιπτώσεις, πρόκειται για δυσκολίες που μπορούν να αντιμετωπιστούν.

51 Πρέπει να επισημανθεί συναφώς ότι η όγδοη σκέψη της οδηγίας αναφέρει ότι, «για να περιοριστεί ο συνολικός αριθμός των καταχωρισθέντων [...] σημάτων εντός της Κοινότητας [...], είναι αναγκαίο να απαιτείται η ουσιαστική χρησιμοποίηση των καταχωρισμένων σημάτων επί ποινή εκπτώσεως». Υπό το πρίσμα αυτής της αιτιολογικής σκέψεως θα ήταν αντίθετη προς την οικονομία του άρθρου 12, παράγραφος 1, της οδηγίας η υπερβολικά ευρεία ερμηνεία της έννοιας της νόμιμης αιτίας για τη μη χρήση ενός σήματος. Πράγματι, η πραγματοποίηση του εξαγγελλόμενου στην ως άνω αιτιολογική σκέψη σκοπού θα διακυβευόταν αν οποιοδήποτε εμπόδιο, όσο μικρό και αν είναι, αρκούσε για να δικαιολογήσει τη μη χρήση ενός σήματος, υπό τον όρον ότι είναι ανεξάρτητο από τη θέληση του δικαιούχου του σήματος αυτού.

52 Ειδικότερα, όπως ορθώς επισήμανε ο γενικός εισαγγελέας με το σημείο 79 των προτάσεών του, δεν αρκεί τα «γραφειοκρατικά εμπόδια» να είναι ανεξάρτητα από την ελεύθερη βούληση του δικαιούχου του σήματος, αλλά πρέπει, επιπλέον, να συνδέονται άμεσα με το σήμα, μέχρι του σημείου η χρήση του να εξαρτάται από την ευδοκίμηση των σχετικών διοικητικών διαδικασιών.

53 Πρέπει εντούτοις να διευκρινιστεί ότι το εν λόγω εμπόδιο δεν είναι απαραίτητο να καθιστά αδύνατη τη χρήση του σήματος προκειμένου να θεωρηθεί ότι συνδέεται αρκετά άμεσα με το σήμα, όπως μπορεί να συμβαίνει στην περίπτωση που το εμπόδιο αυτό καθιστά τη χρήση του σήματος παράλογη. Πράγματι, αν ένα εμπόδιο είναι τέτοιας φύσεως ώστε να θέτει σε σοβαρό κίνδυνο την αρμόζουσα χρήση του σήματος, δεν μπορεί να ζητηθεί ευλόγως από τον δικαιούχο να το χρησιμοποιήσει. Έτσι, για παράδειγμα, δεν μπορεί να ζητηθεί ευλόγως από τον δικαιούχο ενός σήματος να διαθέτει τα προϊόντα του στην αγορά από τα σημεία πωλήσεως των ανταγωνιστών του. Σε τέτοιες περιπτώσεις, δεν φαίνεται εύλογο να απαιτείται από τον δικαιούχο του σήματος να μεταβάλει την επιχειρηματική του στρατηγική, προκειμένου να καταστεί οπωσδήποτε δυνατή η χρήση του σήματός του.

54 Κατά συνέπεια, μόνον εμπόδια που παρουσιάζουν σχέση αρκετά άμεση με ένα σήμα, καθιστώντας τη χρήση του αδύνατη ή παράλογη, και που είναι ανεξάρτητα από τη θέληση του δικαιούχου του σήματος αυτού μπορούν να χαρακτηριστούν νόμιμες αιτίες για τη μη χρήση του σήματος αυτού. Πρέπει να εξετάζεται κατά περίπτωση αν ενδεχόμενη μεταβολή στη στρατηγική της επιχειρήσεως με σκοπό την αποφυγή του εμποδίου θα καθιστούσε παράλογη τη χρήση του εν λόγω σήματος. Στο αιτούν δικαστήριο, το οποίο έχει επιληφθεί της διαφοράς της κύριας δίκης και μπορεί να διαπιστώσει άμεσα τα πραγματικά περιστατικά που ασκούν επιρροή στην υπόθεση, εναπόκειται η σχετική εκτίμηση στο πλαίσιο της παρούσας διαφοράς.

55 Κατόπιν των ανωτέρω, στο προδικαστικό ερώτημα πρέπει να δοθεί η απάντηση ότι το άρθρο 12, παράγραφος 1, της οδηγίας πρέπει να ερμηνευθεί υπό την έννοια ότι αποτελούν «νόμιμη αιτία για τη μη χρήση» ενός σήματος τα εμπόδια που παρουσιάζουν άμεση σχέση με το σήμα αυτό, καθιστώντας τη χρήση του αδύνατη ή παράλογη, και που είναι ανεξάρτητα από τη θέληση του δικαιούχου του εν λόγω σήματος. Στο αιτούν δικαστήριο εναπόκειται να εκτιμήσει τα πραγματικά περιστατικά της υποθέσεως της κύριας δίκης υπό το πρίσμα των ενδείξεων αυτών.

Επί των δικαστικών εξόδων

56 Δεδομένου ότι η παρούσα διαδικασία έχει ως προς τους διαδίκους της κύριας δίκης τον χαρακτήρα παρεμπίπτοντος που ανέκυψε ενώπιον του εθνικού δικαστηρίου, σ' αυτό εναπόκειται να αποφανθεί επί των δικαστικών εξόδων. Τα έξοδα στα οποία υποβλήθηκαν όσοι υπέβαλαν παρατηρήσεις στο Δικαστήριο, πλην των ως άνω διαδίκων, δεν αποδίδονται.

Για τους λόγους αυτούς, το Δικαστήριο (τρίτο τμήμα) αποφαίνεται:

1) Η «ημερομηνία κατά την οποία έληξε η διαδικασία της καταχώρισης», κατά την έννοια του άρθρου 10, παράγραφος 1, της πρώτης οδηγίας 89/104/ΕΟΚ του Συμβουλίου, της 21ης Δεκεμβρίου 1988, για την προσέγγιση των νομοθεσιών των κρατών μελών περί σημάτων οδηγίας, πρέπει να καθορίζεται σε κάθε κράτος μέλος σύμφωνα με τους κανόνες της διαδικασίας καταχωρίσεως που ισχύουν στο κράτος αυτό.

2) **Το άρθρο 12, παράγραφος 1, της οδηγίας 89/104 πρέπει να ερμηνευθεί υπό την έννοια ότι αποτελούν «νόμιμη αιτία για τη μη χρήση» ενός σήματος τα εμπόδια που παρουσιάζουν άμεση σχέση με το σήμα αυτό, καθιστώντας τη χρήση του αδύνατη ή παράλογη, και που είναι ανεξάρτητα από τη θέληση του δικαιούχου του εν λόγω σήματος. Στο αιτούν δικαστήριο εναπόκειται να εκτιμήσει τα πραγματικά περιστατικά της υποθέσεως της κύριας δίκης υπό το πρίσμα των ενδείξεων αυτών.**

(υπογραφές)